

С Т А Н О В И Щ Е
на
ПРОФ. ДИН СВЕТЛОЗАР ВЛАДИМИРОВ ЕЛДЪРОВ,
Институт за балканистика с Център по тракология при БАН,
за дисертацията за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на
ИЛКО ПЕТРОВ ДРЕНКОВ
„МАКЕДОНСКИЯТ ВЪПРОС В БЪЛГАРО-БРИТАНСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ
1914 – 1941 Г.”

Дисертационният труд на Илко Петров Дренков, редовен докторант в Катедра „История” на Правно-историческия факултут при Югозападния университет „Неофит Рилски”, е посветена на научно значима, оригинална и актуална тема.

Научната значимост на темата произтича от обстоятелството, че в периода между двете световни войни Македонският въпрос продължава да играе важна роля в политическите реалности в България и на Балканите и да ангажира вниманието на великите сили като фактор, с който трябва да се съобразяват с оглед на своите интереси, цели и проекти в региона. Той е централен и в българо-британските отношения, където се сблъскват две взаимноизключващи се политически стратегии – британската за постепенното стихване на Македонския въпрос и за запазване на политическото статукво на Парижката мирна конференция, и българската за признаване на националните, политическите и културните права на македонските българи и за мирна ревизия на Ньойския диктат.

Оригиналността на темата се дължи на няколко обстоятелства: с изключение на отделни студии и статии у нас (Васил Василев, Димитър Митев) и в чужбина (Андрю Росос), като цяло темата остава неразработена; привлечени са документални масиви от Форин офис, станали достъпни в последните години и неизползвани досега; използвани са редица документи от български дипломатически източници, които са поставени в нов контекст или са интерпретирани по нов начин; критичният подход на автора, който му позволява да проникне отвъд фактологията, да анализира мотивите на конкретните идеи, проекти и действия, да разкрие скритите механизми на политическите събития, да обобщава и защитава убедително своите научни изводи.

Актуалността на темата е свързана както със засилващия се интерес на историческата наука и обществото като цяло към Македонския въпрос, така и на

създаденото от автора научно познание, което доизгражда представите ни за развитието на Македонския въпрос и българо-британските отношения в периода между двете световни войни. Научните приноси на дисертацията са важен аргумент при отстояване на българските исторически права и национални интереси срещу опитите на чужди историографски школи, наставлявани или подкрепяни от политическата пропаганда на БЮР Македония, да изопачават и фалшифицират историята.

Дисертационният труд е с обем 280 стр., което с оглед на отличното структуриране на изложението, спецификата на ползваните извори и точния и синтезиран език на автора създава оптимална пропорция между значимостта на темата и нейното научно пресъздаване. Библиографската справка (с. 272 – 280) разкрива солидната информационна основа на изследването, която включва напълно неизползвани, малко познати или интерпретирани по нов начин документи от 9 фонда на Централния държавен архив – София (МВРИ, българските легации в Лондон, Атина и Белград, ВМРО и ВМРО (обединена), лични фондове и др.) и 7 фонда на Националния архив – Лондон (от които 6 на Форин офис), 15 сборника с публикувани документи, 18 дневници, спомени, ръкописи и брошури, 12 вестника и 6 списания, 150 студии, статии и монографии.

Изложението е структурирано в 4 глави с по 3 до 4 параграфа, като дава много добра възможност за синхронизираното следване на тематичните линии, които се открояват в общата тема – развитието на Македонския въпрос и главно дейността на българските правителства и ВМРО, стратегическите цели и практическите действия на британската политика, българо-британските отношения в този контекст. Тематичното обособяване на главите и параграфите е съобразено с периодизацията на историческите процеси и заедно оформят проблемно-хронологичния подход, използван от автора и доказал своята продуктивност чрез обосноващите изводи и научните приноси на дисертацията.

Първа глава разглежда Македонския въпрос на Парижката мрна конференция и разкрива еволюцията в британската политика, която отстъпва от първоначалната си идея за автономна Македония и застава на становището за задоволяване претенциите на Сърбия (Сръбско-хърватско-словенското кралство) и Гърция. Запазване на следвоенното статукво, възпиране на болшевизма и укрепване на собствените позиции на Балканите – това са главните стратегически приоритети, които диктуват британската политика към Македонския въпрос на Парижката мирна конференция и в целия междувоенен период. Втора глава, озаглавена „Налагане на новото статукво (1920 – 1925)”, изследва

практическото осъществяване на тези стратегически приоритети по време на земеделското управление на Александър Стамболийски и правителството на Александър Цанков. През този период ВМРО се налага като неделим фактор във вътрешнополитическия живот на България и мобилизира голям потенциал, насочен срещу следвоенното статукво, чиито политически дивиденди се увеличават и от възможностите и опитите за сътрудничество с Коминтерна и Съветска Русия. Трета глава проследява мястото и ролята на Македонския въпрос в българо-британските отношения при управлението на Демократическия сговор и Народния блок, 1926 – 1929 г. Тук най-ярко проличава основната тенденция на британската политика, насочена към стихване на Македонския въпрос. Това е една от причините многобройните петиции, адресирани от българското население във Вардарска и Егейска Македония към Обществото на народите да останат без последствие. В този смисъл за изследователите на българското националноосвободително движение ще бъде интересно да забележат, че поне в един пункт стратегическите цели на Великобритания и Коминтерна (респективно СССР) съвпадат – желанието им ВМРО като организирана политическа и военна сила да бъде омаломощена и сломена. Глава четвърта „Ревизионистични надежди (1934 – 1941)“ разкрива илюзорността на британската стратегия за „стихване“ на Македонския въпрос. Тъкмо през втората половина на 30-те години на XX в., когато ВМРО на практика е отстранена от сцената като политически играч, пасивната и постакивна британска политика, която на практика подценява България и игнорира нейните национални интереси, претърпява фиаско за сметка на германското икономическо и политическо утвърждаване. Македонският въпрос отново излиза на преден план и пак става част от националната съдба на България, но при една напълно променена военно-политическа конюнктура на Балканите.

Изводите на докторант Илко Дренков, изведени след всеки параграф и глава и обобщени накрая в заключението, са правилни и обективно разкриват същността и развитието на британската политика по Македонския въпрос и българо-британските отношения в този контекст. Авторът напълно постига поставената научна цел – да анализира политиката на Форин офис по Македонския въпрос в периода между двете световни войни, като проследи как той влияе върху политическите взаимоотношения между Великобритания и България и останалите заинтересовани държави от Югоизточна Европа. Езикът на автора е научно издържан, логичен и точен. Докторантът има 3 публикации по темата в авторитетни научни издания – сп. „Македонски преглед“, сп. „Международна политика“ и сборникът „Българското обединение (1940 – 1944 г.)“ (под печат), както и други две извън конкретната тема на дисертацията, но свързани с аспекти

на Македонския въпрос и балканската история. Авторефератът точно пресъздава съдържанието, главните идеи и основните изводи на дисертацията.

Като една непълнота на дисертацията намирам отсъствието на голямата международна акция на Националния комитет на македонските емигрантски организации през 1931 г. и британската реакция за нея. Това, което отличава тази акция за поставяне на Македонския въпрос на вниманието на международната общественост от всички други подобни акции с адресиране на апели и изложения до Обществото на народите, са нейният мащаб, същност и форма на изпълнение. Организатори и изпълнители са Българската екзархия и Българската католическа църква от източен обред, които изработват съвместна петиция, адресирана до Обществото на народите, с която настояват за връщане на прокуденото българско духовенство в каноничните му епархии и енории, възстановяване на българските църковни общини в Македония и въвеждане на българския език в богослужението и образованието. Петицията и съпровождащите я документи са подписани от двама митрополити, петима епископи, шестима архимандрити и 250 свещеници. Смесена делегация на двете вероизповедания депозира петицията в Женева и лично представя копия на лидерите на различните християнски деноминации в Рим, Париж, Берлин и Лондон. Струва ми се малко вероятно тази акция, а още повече нейният етап в британската столица и пред Англиканската църква, който получава широк медиен отзвук, да остане незабелязана и некоментирана от Форин офис. Като цяло този пропуск не разколебава положителната ми оценка за дисертацията, но се надявам в следваща публикация Илко Дренков да открие този епизод от борбата за защита на справедливата национална кауза и британската реакция по нея.

В заключение отговорно заявявам, че дисертацията „Македонският въпрос и българо-британските отношения 1919 – 1941 г.” решава поставените задачи, има определено приносен характер и обогатява българската историческа наука с ново научно познание. Дисертационният труд и другите публикации на докторант Илко Петров Дренков свидетелстват, че авторът притежава задълбочени теоретични знания в своята специалност и притежава способност за самостоятелни научни изяви, което ми дава основание да гласувам с „ДА” и да предложа на членовете на Научното жури да гласуват за присъждане на научната и образователна степен „доктор”.

София, 18 юли 2012 г.

Проф. дин Светлозар Елдъров